

razoglavi, s klobukom v rokah. Po dva in dva ali po več so se pogovarjali, vsi lepo oblečeni, mirni, dostojanstveni. Toda mati zdaj ni več s takim strahom zrla nanje, temveč je gledala vso to množico z veselejšimi očmi. Zakaj zdaj je bila globoko prepričana, da so ti ljudje konec konca vendar le dobri. In ta vera je bila prijetna, zadovoljujoča.

Koliko lepše je življenje, če ima človek tako vero!

Temelji rasne teorije

A. Poljanec

I.

Rasa, pleme, narod. To so trije pojmi, ki jih zelo pogosto srečavamo v fašističnem izrazoslovju, ki pa jim nikjer ne najdemo enotne, določene opredelitve. Takisto ni njihova važnost v ideologijah posameznih fašizmov enaka. Med tem ko je italijanski fašizem črpal svoje pojme o „nacionalnem duhu“ iz Gentillejeve novoheglovske filozofije in mu je bil pojem „rase“ vse do zadnjega časa precej tuj in celo zoprni, tvori ta pojem v ideologiji nemškega nacionalnega socializma bistveno sestavino. Pri nas, kjer predstavlja fašistična ideologija še prav posebno pestro kukavičje gnezdo vseh mogočih sistemov in naziranj, tudi v tem pogledu prevladuje opičje posnemanje italijanskega in nemškega vzgleda. Pri Orjuni, ki je nastala kot direktna reakcija unitaristov na prvi protihegemonistični blok l. 1922., je očitno italijansko pojmovanje naroda kot „državne nacije“. Oblikovanje „enotnega jugoslovenskega rasnega tipa“ v njenem programu predstavlja še neizpolnjeno nalogo prihajajočih pokolenj. Ljotičevcem je narod „družabna in duhovna skupnost, katero veže krvna sorodnost in zavest skupne usode.“ Toda med tem ko bi se iz ljotičevske opredelitve dalo sklepati, da sta rasa in narod prav za prav eno in isto, med nemškimi rasističnimi „znanstveniki“ stvar še zdaleč ni končoveljavno dognana. Mnenje, po katerem naj bi bila narod in rasa istovetna pojma in ki ga je zastopal K. Salter s svojo „nemško raso“, je v Nemčiji danes zavrženo — zakaj, to bomo še videli —, čeprav je časih sam Hitler govoril o Nemcih kot ljudeh, „katerim teče po žilah ista kri“.

Kar je pri jugoslovanskih fašistih novo, je vmesni člen, ki so ga unitaristom njihove potrebe nujno vsiljevale, namreč pojem plemena. Ta pojem se pojavlja sicer že pred vojno, toda brez kakih jasnih predstav, kaj naj bi prav za prav pomenil, jugoslovansko pleme ali plemena nekega jugoslovanskega naroda. Kakšna je razlika med plemenom in narodom, zakaj, na podlagi kakšnih danosti naj bi bili n. pr. Slovenci pleme in ne narod, tega v dvajsetih letih po vojni nismo nikoli in nikjer izvedeli. To je nerazumska trditev, v katero je moči samo verovati.

Bilo bi pa tudi precej brezplodno, če bi čakali, da nam bodo fašistični „znanstveniki“ dali kako res znanstveno opredelitev vseh takih in enakih pojmov. Celó najbolj vneti zagovorniki nacionalno socialistične rasne politike pri nas, ki vidijo v današnji Nemčiji obljubljeni deželni biološke in evgenične vede, se morajo slednjič vdano pridružiti svojim nemškim kolegom in priznati, da je treba vzeti rasizem kot iracionalno sestavino.

Tako ga bomo smatrali tudi mi. Zato ne bomo gledali v nacionalnem socializmu nekakega biološkega svetovnega nazora, kakor tudi ne bomo gledali v biologiji vzvoda rasistične ideologije, marveč zgolj sredstvo, ki se ga rasizem v svoje namene poslužuje, v skladu s temi nameni izloča iz njega, kar mu ne gre v račun, preoblikuje druge njegove sestavine, ki bi mu v taki ali drugačni obliki utegnile koristiti. Po našem mnenju rasizem ni pospeševalec, marveč sovražnik svobodnega razvoja biologije vobče, vede o rasah pa še posebej.

Nihče ne zanikuje obstoja ras in potrebe njihovega proučevanja, toda prav ima profesor pariške Sorbone, Marcel Prenant, ko v svojem predgovoru k francoski izdaji Balkove knjige „Races — mythe et vérité“ pravi, da se bo veda o rasah mogla dokončno razviti le v takem družbenem okolju, kjer ne bo izpostavljena pristranskim potvorbam.

II.

Za antropološko vedo je rasa relativno stalna „prirodna skupina človeškega rodu“ (Pouchet). Vendar pa gre antropologija v svojem poudarjanju stalnosti rasnih obeležij (barve kože, las, oči, oblike lobanje, nosa, ličnih kosti, stasa itd.), navadno predaleč in podcenjuje dejstvo, da se ta obeležja pod vplivom prirodnega in družbenega okolja izpreminjajo, tako da je rasa prav za prav „skupina ljudi, ki je vezana po družbenem pridobivanju in posedovanju vsote telesnih obeležij, ki jo ločijo od drugih skupin“ (Iltis). Ta telesna obeležja so toliko bolj stalna in izrazita, kolikor so posamezne ljudske skupine zaradi nizkega razvoja proizvodjalnih sil in iz tega izvirajoče nepremostljivosti naravnih zaprek (gora, morja itd.) ločene druga od druge. Kot vsota telesnih obeležij se rasa loči od drugih izrazito družbenih tvorb, rodu, plemena, razreda, ljudstva, naroda, ki imajo poleg drugih tudi posebna skupna ideološka, torej duhovna obeležja: religiozne predstave, plemenske tradicije, razredno zavest, nacionalno kulturo itd. Ravno zaradi njene relativne stalnosti je moči vpliv rase na družbeno dogajanje izenačiti z vplivom drugih relativno neizpremenljivih vnanjih okoliščin, kakor so n. pr. klima, zemljepisno okolje in podobno.

Tako gleda na pojem rase znanost. Rasistično pojmovanje rase je bistveno drugačno in se razvija v najostrejšem nasprotju z znanstvenimi dognanji. Rasa je tu povsem mističen pojem. Temu mističnemu pojmu rase ne bomo iskali korenin v dognanjih moderne biološke vede, pa naj se ra-

sisti nanjo še tako sklicujejo; ta pojem se namreč časovno pojavi že dolgo pred njo. Iskali mu bomo korenine v družbenih pogojih.

Že v članku „Dve razdobji fašizma na Slovenskem“ smo omenili, da ideologija družbenih plasti, za katerih vladavino bi bilo odkritje notranjega bistva družbenega dogajanja škodljivo in nevšečno, z nujnostjo gradi zgolj na vnanjih pojavih. Izraz tega dejstva je tudi ideja „rase“, katere nastanek in razvoj hočemo na kratko zasledovati na primeru Francije kot klasične dežele buržoazne revolucije.

Že v teku boja med buržoazijo in fevdalci, torej še pred veliko francosko revolucijo, se je zastavilo vprašanje glede izvora bojujočih se razredov, privilegiranih fevdalnih stanov z ene in tretjega stanu, tj. buržoazije z njenim kmečkim zaledjem, z druge strani. Resnični izvor teh nasprotujočih si sil fevdalne družbe je treba iskati v sami protislovnosti te družbe, v okviru katere se je — kakor pravi Marx — iz srednjeveških tlačanov razvijalo malomeščanstvo prvih mest, iz teh pa prvi elementi buržoazije. Na zelo poljuden način je ta proces notranjega razvoja fevdalne družbe razložil Vito Kraigher v svojem članku o slovenskih kmečkih puntih, ki je izšel v 9.—10. št. lanskega „Zvona“. Šele izhajajoč iz analize razvoja notranjih protislovij lahko cenimo pomen vnanjih činiteljev. Taka analiza pa je bila tedaj še nemogoča, ker sega daleč preko okvira razredov tedanje družbe. Čeprav zasledimo v delih takratnih meščanskih filozofov in zgodovinopiscev, zlasti francoskih enciklopedistov, že genijalne domisleke o vplivu družbenega okolja na človekovo miselnost, se vendarle vsa njihova razmotrivanja vrte v nekakem začaranem krogu: okolje ustvarja miselnost, miselnost ustvarja okolje. Da bi odkrili izvor fevdalne pravne in dejanske neenakosti, so prisiljeni, zateči se k vnanjim, postranskim vzrokom. Rodi se tkzv. „teorija nasilja“, ki se v takšni ali drugačni obliki vleče skozi vso meščansko sociologijo, vse do socialno demokratičnih teoretikov Cunowa in Kautskega. Pojavi se famozni „človek z mečem“, ki namah reši vse uganke v družbenih vedah: Franki so podvrgli Galce. Franki so postali fevdalni gospodje, Galci pa podrejeni tretji stan. Tako tolmačenje je bilo izhodišče tako za reakcionarne fevdalne zgodovinarje, kakor tudi za sicer napredne meščanske zgodovinopisce. Toda med tem ko so reakcionarni zgodovinarji gledali v frankovski osvojitvi Galije izraz nedvomne superiornosti fevdalcev kot potomcev nekdanjih zmagovalcev in s tem utemeljevali upravičenost njihove vladavine, so meščanski zgodovinarji vse do zgodovinarjev tkzv. restavracijske dobe (Thierry, Mignet i. dr.) gledali v tej osvojitvi „izvirni greh“, ki je pripeljal francosko ljudstvo iz prirodnega rousseau-jevskega stanja enakosti v fevdalno neenakost, v revolucionarni buržoaziji pa tistega činitelja, ki ima nalogo odstraniti posledice tega zgodovinskega „slučaja“ in privedi človeštvo spet nazaj v stanje prirodne, t. j. buržoazne enakosti. Nasproti „rasi“ nekdanjih osvajalcev je stalo strnjeno ljudstvo, tretji stan,

v celoti zajet v pojmu „naroda“, ki ga francoska revolucija kot geslo zapiše na svoj prapor.

Pojem rase, ki se že v 16. stol. rodi v glavah poveličevalcev fevdalnega družbenega reda, torej že od vsega začetka služi kot opravičilo vladavine razrednega zatiranja. Višja, žlahtna rasa, to je vladajoči razred, nižja, manjvredna rasa, to so meščani, kmetje, plebejci. Tako pojmovanje je v celoti postalo sestavni del nacionalno socialističnega zgodovinopisja. Po Alfredu Rosenbergu, znanem hitlerjevskem ideologu, je bila francoska revolucija upor manjvredne alpske rase proti nordijski rasi, med tem ko je n. pr. boljševidem po istem avtorju „revolta mongoloidov proti oblikam nordijske civilizacije“.

Apostol modernega rasizma, grof Gobineau, ki je v petdesetih letih preteklega stoletja napisal svojo knjigo o neenakosti ras, kjer je označil Slovane kot izprijeno mongoloidno raso, t. j. mešanico Arijev in Mongolov, je popolnoma na stališču fevdalnih zgodovinopiscev. Toda njegov rasizem je globoko pesimističen. Mož, ki je sam skušal izvajati svoj rod prav iz Vikingov, je stal ob končnem zatonu fevdalnega sveta, ob razvrednotenju zadnjih fevdalnih „vrednot“. Čisto arijska rasa fevdalnih gospodov izginja, on in hanoveranski kralj Georg V., kateremu posveča svojo knjigo, gledata kakor dva zadnja Mohikanca na splošno „nравnostno pokvarjenost“, ki je še toliko večja, odkar je pričel stopati v ospredje proletarijat. V svojem posvetilu kralju Georgu V. pravi Gobineau, da so ga „pomembni dogodki, revolucije, krvave vojne, zametavanje zakonov“ privedli do spoznanja, „da etnično vprašanje prevladuje nad vsemi drugimi vprašanji zgodovine, jim daje ključ, in da neenakost ras, katerih medsebojno tekmovanje oblikuje narod, zadostuje za razlago celokupnega razvoja usode narodov.“ Jadikovanje nad usodo žlahtne fevdalne družbe, ki predstavlja po mnenju avtorja „Esejev o neenakosti človeških ras“ najvišjo stopnjo človeškega razvoja, se konča s spoznanjem, da je usoda položila svoje grabežljive roke že tudi na zadnje ostanke nekdanje vladajoče fevdalne „rase“ in jih izprija.

Drugi apostol rasizma, Anglež H. S. Chamberlain, ki je obogatil rasiistično teorijo z nekaterimi novimi domisleki, spada že v dobo imperializma, ko se je kapitalistični sistem pričel izmikati vsaki razumski, logični utemeljitvi. Na njegovo mesto je bilo treba postaviti alogično mistično utemeljitev. Doma, kjer so razni Rhodesi praktično izvajali njegova načela, kjer pa je liberalna miselnost vendarle še odklanjala njihovo odkrito izpovedovanje, Chamberlain ni trgal lavorik. Pač pa so ga z odprtimi rokami sprejeli Nemci. Da se je rasizem tako bujno razvil ravno pri Nemcih, kjer so našle priznanje vse, v svoji domovini nepriznane rasiistične kapacitete, tega si nikakor ne moremo raztolmačiti z „nemškim narodnim značajem, kakor ga je ustvarila priroda.“ To je treba predvsem pripisati dejstvu, da se je Nemčija razmeroma pozno spustila v konkurenco z visoko razvitimi

kapitalističnimi državami, da so se tam ustvarjali prvi mogočni kapitalistični trusti z državno subvencijo, ki naj bi dohiteli in prehiteli vse konkurente izven Nemčije, da so bili baš pripadniki fevdalnega razreda tisti, ki so izkoriščali svojo politično in gospodarsko moč v državi, črpali iz njenih subvencij in se po njih povzpeli do raznih industrijskih „kraljev“, postavljajoč nasproti svojim konkurentom izven Nemčije in v njej med drugim tudi argument svoje žlahtne rase in nadvrednosti.

Chamberlain je našel v filozofiji starih indijskih bramanov mistično utemeljitev kapitalističnega sistema. O tej filozofiji, ki jo imenuje „arijsko svetovno naziranje“ pravi v svoji knjigi pod istim naslovom („Arische Weltanschauung“): „Indijska filozofija je skoz in skoz aristokratska. Sovraži sleherno propagando; ve, da so najvišja spoznanja dostopna samo izbrancem, in ve, da je te izbrance moči vzgojiti le pod določenimi fizičnimi rasnimi pogoji, kakor tudi z določenim šolanjem.“ Najvišje spoznanje je dostopno samo izbrancem, vladajoči plasti, ostalim preostane le vera v te izbrance. To spoznanje pa je vezano na določeno raso, zakaj vsaka rasa posebej ima že v naprej izdelan svoj nazor, svojo „življenjsko modrost“, ki z raso nastane in izgine. To misel je določeno izrazil Rosenberg z besedami: „Najvišje spoznanje, ki ga rasa more doseči, je v celoti obseženo v njenem prvem religioznem mitu.“ To je hkrati tudi bojna napoved razvoju sleherne svobodne znanosti po načelu „resnični vodje nimajo prav nobene potrebe po kulturi in znanosti“, ki ga je izrekel eden izmed odličnih predstavnikov nacionalno socialistične Nemčije.

Ker pa je narod razdeljen na tako imenovane višje in nižje sloje, je pač nemogoče, da bi imeli vsi enako pot do spoznanja. Zato je moralo pasti Sallerjevo pojmovanje enotne narodne rase, ki bi bila na videz najbolj sama ob sebi umljiva podlaga „narodne skupnosti“, in odstopiti prostor opredelitvi današnjega vodilnega rasističnega teoretika Güntherja, ki se vrača na Gobineaujevo pojmovanje naroda kot mešanice ras, med katerimi so nekatere žlahtne, druge pa manjvredne. Po njem tisto, kar „z rasiološkega vidika ta narod loči od drugega, ni r a s a v pravem pomenu besede, marveč odnos med posameznimi, med seboj pomešanimi rasami. V mešanici ras, ki tvori narod, je ena rasa zastopana bolj ali manj, kakor v mešanici ras sorodnega naroda.“ In sicer so po Güntherju „pri zapadnih narodih višji sloji povprečno bolj nordijske, vestfalske ali dinarske krvi, med tem ko nižji sloji pripadajo večjidel alpski in baltski rasi.“ V Nemčiji vladajoči razred pripada večji del nordijski rasi, ki predstavlja — spet po Güntherju — najvišji dosegljivi vrhunec človeštva, Slovenci pripadamo n. pr. pretežno alpski rasi, Srbi dinarski rasi, ki tvori na Balkanu nekak surogat za nordijsko raso itd. Vsaka rasa ima svoje večne, neizpremenljive duhovne in telesne lastnosti, ki v svoji celokupnosti tvorijo organsko celoto naroda v smislu stare basni Menenija Agripe o udih in želodcu. Nordijski človek ima

smisel za vladanje, za organizacijo, alpski človek je dobrodušen, marljiv in delaven. To je „narodna skupnost“ nacionalno socialistične države, hkrati pa tudi mistično ovekovečena hierarhija družbenih slojev v moderni kapitalistični državi.

Zdaj se pojavlja vprašanje, s kakšnih vidikov je moči ločiti pripadnike ene rase od pripadnikov druge. Objektivistična antropologija izhaja iz že omenjenih znakov: iz barve kože, oblike lobanje itd. Sicer tudi rasisti poudarjajo te vnanje znake, vendar pa je dosledno izvajanje tega objektivističnega načela rasiste privedlo že do marsikatero nevšečnosti, zlasti kadar je bilo treba na podlagi teh načel opredeljevati rasno pripadnost določenih osebnosti. Zato je tudi tu popolnoma zmagalo subjektivistično načelo, ki ga je Th. Fritsch takole opredelil: „Moralne kvalitete so najzanesljivejši rasni kriteriji. Vsi, ki na isti način čutijo in mislijo, vsi, ki služijo istim idealom, so vsekakor sorodni tudi z rasnega vidika.“ Z drugimi besedami: voditeljska sposobnost se določa po rasni pripadnosti, rasna pripadnost pa po politični pripadnosti. To je najvišje dognanje rasne teorije. S tem je objektivistična antropologija pri nacionalnem socializmu končno opravila. Njene pozitivne pridobitve najdejo svoje direktno nadaljevanje v rasni vedi, ki se bo razvijala v okoliščinah, kakor jih je nakazal profesor Prenant.

III.

Iz vsega, kar smo dejali, je razvidno, da je pojem rase v znanstvenem smislu popolnoma nasproten mističnemu pojmu rase, in da je popolnoma zmotno mnenje, po katerem naj bi bil fašistični rasizem zrastel iz pozitivnih pridobitev biološke vede.

Tako imenovane eksaktne vede se razvijajo le tedaj, ko čas postavi prednje rešitev določenih nalog. Darwinova teorija je izšla iz iste problematike življenja, ki je že pred njo ustvarila Malthusovo populacijsko teorijo, iz problematike kapitalistične resničnosti, ki jo je že Hobbes zajel v svoji rečenici „boj vseh proti vsem“ in ki jo je doba kapitalistične veleindustrije s svojimi cikličnimi krizami, latentno brezposelnostjo še neizmerno poglobila. Sunkoviti prehodi iz blagostanja v krizo, odtod pa spet počasi k novemu oživiljenju gospodarstva, kar se je odražalo zdaj v odvišnosti delovne sile, oziroma ljudi sploh, zdaj spet v pomanjkanju ljudi, razredni boj, ki se je razvijal v okviru kapitalistične družbe, vse to so bili problemi, ki so razbili iluzije o buržoazni vladavini „enakosti, bratstva in svobode“ in postavili znanstveno misel pred nove naloge. Raziskavanje notranjih gonilnih sil družbenega dogajanja je na tej stopnji privedlo do Marxove teorije, ki pa je bila za buržoazijo nesprejemljiva. Meščanska znanost se je iznova zatekla v vnanji svet, v naravo, in iskala v njej primerjave, ki naj bi pomagale razvozlati problematiko družbenega dogajanja. Prične se doba tako imenovane meščanske „prirodne filozofije“. Kakor vse

v družbi in prirodi, tako se tudi znanost razvija v nasprotjih. Pozitivna do-
gnanja Darwinove teorije, ki so zrastle iz potrebe, utemeljiti kapitalistični
družbeni red, so s svoje strani obogatila Marxovo dialetiko, ki se nikakor ni
razvijala kot obramba kapitalističnega sistema, marveč kot izraz objektiv-
nih tendenc razvoja v brezrazredno družbo, katerih nosilec, proletarijat, je
že realno obstajal. Zato je moderni rasizem mogel sprejeti darvinizem le s
tem, „da je izločil revolucionarno plat Darwinovega nauka — izpremenljivi-
vost, med tem ko se je obesil na njegovo drugo plat — selekcijo“ (Th. Balk),
z drugimi besedami s tem, da je Darwinovo teorijo potvoril. Sklicevanje na
biologijo in antropologijo ima v rasistični teoriji samo še namen, ohraniti
vsaj videz znanstvenosti.

Temelje rasizma bomo torej našli samo v nasprotjih današnje družbe,
ki mora iskati svojo utemeljitev vedno bolj v nerazumskem mističnem
svetu, v prvotnem poganskem mitu. Pa tudi tega prvotnega poganskega
mita si rasizem ni rekonstruiral na podlagi znanstvenega raziskovanja
človeške pradobe, marveč na podlagi njene potvorbe, kakršno najdemo
v tekstu Wagnerjevih oper, na podlagi Wagnerjevih „bogov pohote“, ki jih
je Marx že pred več ko petdesetimi leti duhovito osmešil. Teorija rasizma
pomeni zadnjo stopnjo v razkroju meščanske znanosti in filozofije, ki se je
začel že v 19. stol. Znanost in filozofija se od tedaj lahko svobodno razvijata
samo v novem družbenem okviru, ki stopa na mesto meščanskega.

Moj oče

F e r d o K o z a k

Zvečer, ko ležem, včasih nehote roke na prsih sklenem,
kot si jih sklepal ti, ko na tej zemlji tih poslednjič si zaspal.
Za okni noč stoji, zvezde goré,
a meni zdi se, da ob svoji čutim tvojo ramo
in da molče strmiva v šumni beg življenja nad seboj.

Glej, v vedrem soncu dom naš, naša polja!
Tam sem bil mlad, tam bil sem tvoj otrok.
In iz sveta, ki ni več res,
spet čujem pesmi tvoje kot nekdanje dni,
prijazna jutra vstajajo kot sanje iz noči,
velika noč, največji praznik tvoj in vse družine:
pomlad, življenje, ki nikdar ne mine!

Potem ob robu mojega življenja si kot tujec stal,
molčeč in mrk, sam vase mož zaprt,
dokler ni naju zblížala skrivnostna smrt: